

**THE POSITION OF THE EUROPEAN CONVENTION OF HUMAN RIGHTS'
PROVISIONS IN THE ROMANIAN JUDICIAL SYSTEM**

Ramona Mihaela Coman, Assist, PhD Student, "Petru Maior"

University of Tîrgu Mureş

Abstract: According to the Constitution of Romania, those international treaties and pacts, to which Romania participates, have priority toward the national laws. With the ratification of the Convention in 1994, Romania assumed the obligation of compliance with all the fundamental human rights and liberties, apart from the Convention, all of these having direct applicability. Its conventions and protocols cannot be correctly interpreted and applied but only by reference to the Court's jurisprudence. Thereby, a conventional block is taking shape. The amendments brought by the New Criminal Code and the New Criminal Procedure Code reflect the influence of the Convention and ECHR jurisprudence on the national regulations.

Keywords: Convention of Human Rights, international treaties, ECHR jurisprudence, New Criminal Code.

Conform articolului 11 din Constituția României, statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce îi revin din tratatele la care este parte. Tratatul ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern, respectarea acestora stând la baza încrederii între state. Noțiunea de tratat trebuie înțeleasă în sens larg, adică fac parte din această categorie și convențiile, acordurile, actele finale, statutele¹.

În perioada 1944-1989, deși cadrul normativ intern nu era întotdeauna în acord cu standardele internaționale, România a ratificat majoritatea tratatelor, convențiilor și acordurilor internaționale din domeniul drepturilor omului, printre care amintim: Declarația Universală a Drepturilor Omului², Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei³, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială⁴, Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice⁵, Pactul

¹ A se vedea Vasile Gionea, Nicolae Pavel- *Curs de drept constituțional*, Ed. Holding Reporter, București, 1998, pag. 147

² Adoptată prin Rezoluția nr. 217 A (III) din data de 10 decembrie 1948 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, semnată de România la data de 14 decembrie 1955, când, prin Rezoluția nr. 955 (X) a Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite, a fost admisă în rândurile statelor membre;

³ Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 34/180 din data de 18 decembrie 1979, intrată în vigoare la data de 3 septembrie 1981, conform dispozițiilor art. 27(1), România a ratificat Convenția la 26 noiembrie 1981 prin Decretul nr. 342, publicat în „Buletinul Oficial al României”, partea I, nr. 94 din 28 noiembrie 1981;

⁴ Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 2106 (XX) din data de 21 decembrie 1965, intrată în vigoare la data de 4 ianuarie 1969, conform dispozițiilor art. 19. România a aderat la Convenția la data de 14 iulie 1970 prin Decretul nr. 345, publicat în „Buletinul Oficial al României”, Partea I, nr. 92 din data de 28 iulie 1970;

⁵ Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la data de 16 decembrie 1966, intrat în vigoare la data de 23 martie 1976, cf. art. 49, pentru toate dispozițiile cu excepția celor de la art. 41, care au intrat în vigoare la data de 28 martie 1966, pe care România la ratificat prin Decretul nr. 212 din data de 31 octombrie 1974, publicat în „Buletinul Oficial al României”, Partea I, nr. 146 din data de 20 noiembrie 1974;

Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale⁶, Convenția pentru reprimarea traficului cu ființe umane și a exploatării prostituției semenilor⁷, Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului⁸, etc.

Legislația din aceea perioadă pe de o parte a consacrat unele principii unanim admise în materia drepturilor omului, principii precum pedepsirea sclaviei, supunerea la muncă forțată, violarea de domiciliu, violarea secretului corespondenței. Pe de altă parte însă, chiar în legea fundamentală din aceea perioadă (Constituția României din 1948, din 1952, din 1965) existau unele abateri evidente de la principiile democratice, ca de exemplu eliminarea sistemului pluripartid, atingeri ale dreptului de proprietate. Totodată, în practică prezumția de nevinovație era practic anihilată de un sistem procedural care tăgăduia dreptul la apărare în faza de urmărire penală, inviolabilitatea domiciliului și secretul corespondenței erau grav afectate de imixtiunile, uneori arbitrare, din partea autoritatilor. Libertatea cuvântului, a presei și a educației erau subordonate concepției marxiste despre societate, promovarea oricărei alte idei sau a unor concepții diferite de cea oficială constituind fapte penale.⁹

Astfel, În Constituția din 1948 de exemplu, au existat reglementări care permiteau înființarea unor instanțe speciale dând astfel posibilitatea manifestării unor abuzuri¹⁰. Constituția din 1952 admitea o singură doctrină filozofică și politică, cea marxist-leninistă, astfel libertatea conștiinței, a cuvântului, a presei fiind doar formală¹¹.

Dupa Revoluția din 1989 au fost aduse modificări întregii legislații a României, modificări care au întărit garantarea drepturilor fundamentale ale omului. Astfel de exemplu, în domeniul procesual penal, prin Legea nr. 32 din 1990 s-au modificat unele prevederi ale Codului de procedură penală, garantându-se dreptul la apărare pe întreaga procedură judiciară, verificarea de către instanță a legalității arestului preventiv, stabilirea unei perioade mai scurte de arestare preventivă, posibilitatea de eliberare pe cauțiune.

În 1994, prin Legea nr. 30¹² a fost ratificată Convenția Europeană a Drepturilor Omului, considerată cel mai vechi și puternic instrument juridic de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, la nivel European. Prin aceasta România s-a angajat să recunoască și să garanteze drepturile politice și civile caracteristice oricărei societăți democratice.

Constituția României din 1991, republicată în anul 2003, garantează drepturile omului, așa cum au fost consacrate prin instrumentele juridice de drept internațional public, deci inclusiv prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Constituția, la art 11 prevede obligația Statului român să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin

⁶ Adoptat și deschis spre semnare prin Rezoluția 2200 A (XXI) a Adunării generale a Națiunilor Unite la data de 16 decembrie 1966, intrat în vigoare la data de 3 ianuarie 1976, cf. dispozițiilor art. 27, pe care România l-a ratificat prin Decretul nr. 212 din data de 31 octombrie 1974, publicat în „Buletinul Oficial al României“, Partea I, nr. 146 din data de 20 noiembrie 1974;

⁷ Aprobată de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 317 (IV) din data de 2 decembrie 1949, intrată în vigoare la data de 25 iulie 1951, conform dispozițiilor art. 24, la care România a aderat la data de 10 decembrie 1954 prin Decretul nr. 482, publicat în „Buletinul Oficial al României“, Partea I, nr. 46 din data de 10 decembrie 1954;

⁸ Adoptată de Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură, la data de 14 decembrie 1960, intrată în vigoare la data de 22 mai 1962, conform dispozițiilor art. 14, pe care România a ratificat-o prin Decretul nr. 149 din data de 20 aprilie 1964, publicat în Buletinul Oficial al României, Partea I, nr. 5 din data de 20 aprilie 1964;

⁹ A se vedea Ovidiu Predescu – *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Dreptul penal român*, Ed. Lumina Lex, București 2006, pagina 55.

¹⁰ A se vedea Maria Nastase Georgescu, Simona Th. Livia Mihailescu- *Drept constitutional și instituții politice*, Ed. Universul Juridic, București 2011, pag. 80

¹¹ Ibidem, pag. 81

¹² Publicată în M.Of. nr. 135/31 mai. 1994

din tratatele la care este parte, tratate care, odată ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

De asemenea, la art. 20 stabilește că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

Constituția acordă prioritate normelor internaționale în materia drepturilor omului, cu excepția situației în care legislația internă conține dispoziții mai favorabile. Mai mult chiar, prevede principiul priorității tratatelor și celorlalte reglementări comunitare față de reglementările contrare din legile interne.

Conform art. 20 alin.(2) din Constituție, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Prioritatea reglementărilor internaționale față de legile interne este consacrată și de art. 55 din Constituția Franței, de art. 93,96 din Constituția Spaniei.¹³

Articolul 20 din Constituția României a ridicat însă unele probleme referitoare la locul pe care tratatele internaționale care reglementează drepturile omului îl au, raportat la Constituție. Au acestea putere supralegislativă doar, sau chiar supraconstituțională?

Pe de o parte, există opinii¹⁴ conform cărora Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene precum și celelalte norme europene ce garantează drepturile fundamentale se aplică prioritar în ordinea juridică națională, inclusiv în raport cu normele constituționale. Pe de altă parte, unii autori susțin că dispozițiile tratatelor internaționale nu pot să se situeze, sub aspectul forței lor juridice, deasupra dispozițiilor Constituției¹⁵.

În interpretarea art. 20 al.2 din Constituție, s-a arătat în doctrină¹⁶ că dacă același drept fundamental este reglementat atât printr-un tratat internațional, cât și prin Constituție, se aplică principiul de drept al privilegierii normei mai favorabile. Dacă aceasta este norma internațională, evident că putem vorbi de forța supraconstituțională a tratatului.

Prioritatea față de Constituție a prevederilor internaționale este reglementată expres de Constituția Portugaliei, care la art. 16 (1) prevede că drepturile fundamentale consacrate de Constituție nu exclud niciun drept provenind din legi și reguli de drept internațional aplicabile. Alte Constituții, precum cea a Franței sau Spaniei, prevăd obligativitatea revizuirii Constituției înainte de ratificarea tratatului¹⁷.

Această din urmă soluție a fost adoptată și de legiuitorul constituent român, care a prevăzut la art. 11 din Constituția republicată că „în cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea acestuia poate avea loc doar după revizuirea Constituției, în vederea eliminării contradicțiilor.¹⁸ Astfel, va interveni o amânare a ratificării Convenției, până la revizuirea Constituției. De aici putem desprinde ideea că tratatele internaționale, deci și Convenția Europeană a Drepturilor Omului,

¹³ A se vedea A se vedea Vasile Gionea, Nicolae Pavel- *op.cit.*, pag. 148

¹⁴ A se vedea Oana Mihaela Salomia- “*Unele considerații în legătură cu respectarea cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene de către instanțele naționale*”, în Revista Dreptul nr.9/2013, pagina 209

¹⁵ A se vedea I. Muraru- “*La Consecration par la Constitution de la Roumanie de la primauté des réglementations internationales, par rapport aux réglementations internes, dans le domaine des droits de l’homme*”, citat de Oana Mihaela Samoila- *op.cit.*, pag. 209, nota de subsol. ; Vasile Gionea, Nicolae Pavel- *op.cit.*, pag. 149

¹⁶ A se vedea Titus Corlățeanu- *Protectia europeana si internationala a drepturilor omului*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pag. 186

¹⁷ A se vedea Vasile Gionea, Nicolae Pavel- *op.cit.*, pag. 149

¹⁸ A se vedea Daniela Valea- *Drept constituțional și instituții politice, În dreptul român și în dreptul comparat*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pag. 10

au putere supralegislativă, iar în privința normelor constituționale, pot determina modificarea acestora (revizuirea), fără însă a putea fi aplicate atata timp cât sunt în contradicție cu acestea.

Verificarea constituționalității Tratatelor se face conform art. 146 lit. b 147 al. 4 din Constituția României revizuită, fiind un control a priori, abstract, preventiv¹⁹. În cazul în care în urma controlului se constată de către Curtea Constituțională neconstituționalitatea unui tratat, va avea loc fie o procedură de revizuire a Constituției, fie se va încerca renegocierea tratatului. Dar, controlul anterior prevăzut de art. 146 lit. b din Constituție nu este obligatoriu, astfel, cel puțin teoretic se pot ivi situații în care un tratat este ratificat, intră în dreptul intern, și ulterior se ridică problema neconstituționalității. În acest caz, poate avea loc un control posterior de constituționalitate, pe calea unei excepții de neconstituționalitate, cu mențiunea că actul supus controlului este legea de ratificare²⁰.

Dar, în contextul discuțiilor purtate despre locul Convenției în sistemul juridic român, trebuie să ne oprim și asupra rolului jurisprudenței CEDO în acest sistem. Aceasta deoarece Convenția și protocoalele sale nu pot fi corect interpretate și aplicate decât prin raportare la jurisprudența Curții. Se formează în acest fel un bloc de convenționalitate. În literatura de specialitate s-a arătat că „impresionanta jurisprudență completează substanța Convenției și îi dă acesteia formă și viață depășind instrumentul însuși”²¹.

În doctrina română²² s-a afirmat că „jurisprudența Curții Europene este direct aplicabilă în sistemul român de drept, are forță constituțională și supralegislativă.”

Astfel, Hotărârile CEDO generează obligativitatea unei conduite a statelor nu doar între părțile din proces ci și în raporturile cu terții inclusiv pe calea precedentului (autoritate de lucru interpretat). În acest sens sunt și numeroase soluții ale Curții Constituționale care confirmă obligativitatea jurisprudenței CEDO²³.

Curtea Constituțională a României, începând cu 1997 și-a fundamentat numeroase soluții pe dispozițiile Convenției și cauzistica Curții. Unul dintre aspectele negative semnalate de Curtea europeană în speța Vasilescu²⁴ (incompatibilitatea art. 278 CPP, care prevedea doar posibilitatea formulării plângerii împotriva actelor procurorului la prim-procurorul parchetului, nu și la instanța de judecată, cu normele europene) a fost rezolvat de Curtea Constituțională prin interpretarea constituțională a normei citate, care coincide cu poziția jurisdicției europene²⁵. Astfel, Curtea Constituțională a stabilit că: „persoana nemulțumită de soluția dată plângerii sale în cadrul Ministerului Public are dreptul, potrivit art. 21 din Constituție, de a se adresa justiției, pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, iar dispoziția alin. (2) al aceluiași articol din legea fundamentală precizează că: *“Nici o lege nu poate îngădi exercitarea acestui drept”*. Așa fiind, dispozițiile art. 278 din Codul de procedură penală sunt neconstituționale în măsura în care închid calea persoanei, nemulțumite de soluția dată plângerii sale de către Ministerul Public, de a se adresa justiției.”

Ulterior, prin Legea nr. 281 din 2003 a fost introdus art. 278/1 în Codul de Procedură penală, prin care se prevedea posibilitatea formulării plângerii la instanță împotriva rezoluțiilor și ordonanțelor procurorului.

¹⁹ Pentru mai multe detalii referitor la controlul de constituționalitate al tratatelor, a se vedea Daniela Valea- *Sistemul de control al constituționalității din România*, Ed. Universul Juridic, București 2010, pag. 281-290

²⁰ A se vedea Daniela Valea, *Sistemul de control...*, op.cit., pag. 290.

²¹ A se vedea Donna Gommien, *Introducere în Convenția europeană a Drepturilor Omului*, ed. All, 1993, pag. 172

²² A se vedea Corneliu Barsan- *Convenția europeană a drepturilor omului*, Ed. CH Beck, 2006, p 103

²³ A se vedea Corneliu Liviu Popescu- *Protecția internațională a drepturilor omului- surse, instituții, proceduri*, Ed. All Beck Bucuresti 2000, p.270.

²⁴ Cauza 53/1997/837/1043, hotărârea 1 din 22 mai 1998.

²⁵ Decizia Curții Constituționale nr 486/ 2 decembrie 1997, MOF 105 din 6 martie 1998.

Un alt exemplu elocvent care relevă efectul deciziilor Curții de la Strasbourg asupra legislației naționale este cazul Dalban contra României²⁶. În procedura de punere în executare a hotărârii CEDO, România a luat mai multe măsuri: Un prim pas: adoptarea OG nr. 58 din 2002 care a redus pedeapsa pentru calomnie, abrogarea pedepsei cu detenție pentru calomnie prin legea 160 din 2005, dezincriminarea în 2006 a insultei și calomniei prin Legea nr. 278 din 2006.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a avut însă o contribuție însemnată și la modificările recente ale Codului penal și ale Codului de Procedură penală, introducându-se noi instituții sau modificând altele.

Conform Expunerii de motive ale Proiectului Codului de procedură penală, în forma sa inițială²⁷ prin introducerea în Codul de Procedură penală a instituției Camerei preliminare s-a urmărit să se răspundă exigențelor de legalitate, celeritate și echitate a procesului penal, având ca scop crearea unui cadru legislativ modern, care să înlăture durata excesivă a procedurilor în faza de judecată. Având în vedere numeroasele condamnări ale României la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru durata excesivă a procesului, s-a considerat că prin limitarea în timp a examinării rechizitoriului și a probelor administrate în cursul urmăririi penale, se pot elimina deficiențele care au condus la condamnarea României în fața Curții de la Strasbourg²⁸.

În privința modificării Codului penal, am aminti în primul rând eliminarea circumstanțelor agravante judiciare. Ținând seama de modul imprecis al reglementării și de efectul asupra răspunderii penale, textul se situa la limita principiului previzibilității legii, lăsând posibilitatea agravării răspunderii penale a unei persoane, căreia i se reproșa adoptarea unei conduite periculoase, în condițiile în care fapta ce atrage acest efect nu era descrisă de lege cu claritate pentru se putea înțelege fără echivoc în ce constă împrejurarea care imprimă faptei un caracter mai grav. Modul în care aceste circumstanțe funcționau în practica judiciară oferea adeseori exemple tipice de analogie în defavoarea inculpatului, procedeu prohibit în dreptul penal și sancționat de jurisprudența CEDO pe terenul art. 7 din Convenție. Sub aspectul conținutului circumstanțelor agravante s-a procedat la o reevaluare a împrejurărilor care au aptitudinea de a evidenția un grad de pericol ridicat astfel încât să justifice reținerea acestora ca circumstanțe legale.

În concluzie, Convenția Europeană a drepturilor omului, împreună cu protocoalele adiționale și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor omului, au un rol important în sistemul juridic român, acționând pe două fronturi: în primul rând, fiind direct aplicabile în sistemul nostru de drept, numeroasele decizii ale instanțelor naționale dar și deciziile Curții Constituționale se bazează pe prevederile CEDO. Pe de altă parte, acestea au influențat în mare măsură modificările legislative care au avut loc de la ratificarea Convenției și până azi, una din cele mai semnificative influențe având-o asupra Codului penal și Codului de procedură penală intrate în vigoare la 1 februarie 2014. Dacă caracterul supralegislativ al Convenției este în unanimitate acceptat de doctrină, caracterul supraconstituțional rămâne în continuare o problemă deschisă. Totuși, putem afirma că Convenția și jurisprudența CEDO au cel puțin caracter constituțional, din moment ce cu ocazia verificării constituționalității legilor și ordonanțelor, Curtea Constituțională își motivează decizia de admitere a excepției și în situația în care constată încălcări ale unor prevederi ale Convenției europene, și nu în mod direct ale Constituției.

²⁶ Hotărârea din 28 septembrie 1999.

²⁷ <http://www.cdep.ro/proiecte/2009/400/10/2/em412.pdf>

²⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea CEDO din 14 aprilie 2009 în cauza Didu împotriva României, Hotărârea CEDO din 30 septembrie 2008 în cauza Drăgănescu împotriva României.

Bibliografie:

- Corneliu Barsan- Convenția europeană a drepturilor omului, Ed. CH Beck, 2006
- Titus Corlățeanu- Protecția europeană și internațională a drepturilor omului, Ed. Universul Juridic, București, 2012
- Maria Nastase Georgescu, Simona Th. Livia Mihailescu- *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Universul Juridic, București 2011
- Vasile Gionea, Nicolae Pavel- *Curs de drept constituțional*, Ed. Holding Reporter, București, 1998
- Donna Gommien, *Introducere în Convenția europeană a Drepturilor Omului*, ed. All, 1993
- Corneliu Liviu Popescu- *Protecția internațională a drepturilor omului- surse, instituții, proceduri*, Ed. All Beck București 2000
- Ovidiu Predescu – *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Dreptul penal român*, Ed. Lumina Lex, București 2006
- Oana Mihaela Salomia- “*Unele considerații în legătură cu respectarea cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene de către instanțele naționale*”, în *Revista Dreptul* nr.9/2013,
- Daniela Valea- *Drept constituțional și instituții politice, În dreptul român și în dreptul comparat*, Ed. Universul Juridic, București, 2014
- Daniela Valea- *Sistemul de control al constituționalității din România*, Ed. Universul Juridic, București 2010.